

Honours tracks: twee varianten

Tegenwoordig bieden vele universiteiten en hogescholen honoursprogramma's voor excellente studenten. Er bestaan twee varianten om zulke programma's te organiseren.¹ In de Amerikaanse universiteiten worden excellente studenten toegelaten tot verzwaarde onderdelen (honours courses) ter vervanging van de reguliere onderdelen van het undergraduate curriculum. Om het diploma te behalen, moeten alle studenten (in principe in de nominale duur van de bacheloropleiding) een vast aantal studiepunten behalen, maar excellente studenten kunnen dus verzwaarde studiepunten in hun pakket opnemen. Het Nederlandse hoger onderwijs kent een andere variant. Alle studenten volgen het reguliere curriculum, maar excellente studenten worden in de gelegenheid gesteld daarnaast extra onderdelen te volgen. Met deze supplementaire studiepunten verwerven zij de honours aantekening bij hun bachelordiploma. Wat zijn de voor- en nadelen van deze Nederlandse organisatievariant?²

1. De complementaire functie van het honoursprogramma

De Amerikaanse honoursprogramma's zijn geënt op de brede, algemeen-vormende curricula die in *undergraduate colleges* gangbaar zijn. Aan excellente studenten wordt de gelegenheid geboden tot disciplinair-wetenschappelijke *verdieping* in de stof die binnen de reguliere programmaonderdelen wordt aangeboden. De Nederlandse honoursprogramma's daarentegen zijn geënt op de smalle, disciplinaire curricula die in het Nederlandse hoger onderwijs gangbaar zijn. Aan excellente studenten wordt de gelegenheid geboden *hun horizon te verbreden* door kennismaking met andere disciplines en met inter- of multidisciplinaire benaderingen en door exercities gericht op academische, wetenschappelijke of professionele vorming.

We kunnen dus twee stellingen poneren: (a) zowel Amerikaanse als Nederlandse honoursprogramma's beogen een complementaire functie te vervullen die in het reguliere curriculum niet zo goed uit de verf komt; maar (b) Amerikaanse honoursprogramma's beogen gewoonlijk andere functies te vervullen dan Nederlandse honoursprogramma's.

Uit deze stellingen kan echter niet worden afgeleid dat de Amerikaanse variant voor het organiseren van honoursprogramma's (verzwaarde programmaonderdelen) ongeschikt is om de beoogde functies van Nederlandse honoursprogramma's te vervullen. Wel kunnen we vermoeden dat Nederlandse universiteiten en hogescholen hun organisatievariant voor honoursprogramma's (extra programmaonderdelen) mede baseren op de veronderstelling dat dit model het meest geschikt is om de doelen en functies van hun honoursprogramma's te realiseren.

2. Niveaugaranties

Een belangrijk voordeel van de Nederlandse variant is dat het eindniveau van de bacheloropleiding gewaarborgd is. Alle bezitters van het bachelordiploma voldoen aan de minimumeisen die aan het bachelorexamen verbonden zijn. De honoursstudenten worden op dezelfde tentamen- en exameneisen afgerekend als de deelnemers van het reguliere curriculum. Bij de toetsing van hun studieresultaten worden ze op generlei wijze voorgetrokken in vergelijking met de reguliere studenten.

Bovendien kent de Nederlandse variant tot op zekere hoogte een maat voor de extra leerwinst die door honoursstudenten geboekt wordt in vergelijking met de deelnemers van het reguliere curriculum. Deze wordt uitgedrukt in de studielast (studiepunten ad 28 uur) die gemoeid is met het doorlopen van de honours courses bovenop het reguliere bachelorprogramma. Zodoende wordt tot op zekere hoogte voorkomen dat de honours aantekening slechts gebakken lucht is.

Een risico is echter dat deze extra studielast (gemoeid met de deelname aan het supplementaire honoursprogramma) ten koste gaat van de studie-inzet in het reguliere curriculum: de honoursstudent staat aan de verleiding bloot binnen het reguliere programma met zesjes genoeg te nemen teneinde zijn of haar studieduur (en/of jaarlijkse studiebelasting) binnen de perken te houden.

3. Studieduur

De Amerikaanse variant is gebaseerd op de veronderstelling dat excellente studenten in het reguliere programma onderbelast worden en dat ze een zwaardere versie van de reguliere onderdelen nodig hebben om

¹ Zie: <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/wageningen-honours-programme> (2/7/2014). In dat blogbericht signaleerde ik dat de Wageningse universiteit een mengvorm van beide varianten geïntroduceerd heeft.

² Ik ga hier niet op de vraag in of honoursprogramma's, gelet op de bestaande vormen van niveaudifferentiatie, überhaupt bestaansrecht hebben binnen het Nederlandse hoger onderwijs. Anders dan in de USA kennen wij hier bachelordiploma's van twee niveaus (w.o. versus hbo). Bovendien kunnen excellente studenten zich niet alleen door het behalen van een hoger *grade-point average* (Cum Laude) onderscheiden, maar ook door buitenlandse studietrajecten en door hun studietempo.

voldoende te worden uitgedaagd. Maar het risico van de Nederlandse variant is dat ze door de combinatie van het reguliere en het honoursprogramma overbelast raken.

Een risico van de Nederlandse variant is dus dat honoursstudenten hun studieduur verlengen om te voorkomen dat ze door de gecombineerde deelname aan het reguliere en het honoursprogramma overbelast raken. De Nederlandse variant staat op gespannen voet met een beleid gericht op beheersing van de studieduur en meer in het bijzonder met de beleidsdoelstelling *Nominaal=Normaal*.

4. Personele en materiële onderwijskosten

Door niet alleen de reguliere curricula maar ook honoursprogramma's aan te bieden, moeten universiteiten en hogescholen zich extra kosten getroosten. Dat geldt zowel voor de Amerikaanse als voor de Nederlandse organisatievariant. Bij de keuze voor de Nederlandse variant kan men echter schaalvoordelen boeken. Men kan de supplementaire programmaonderdelen immers openstellen voor excellente studenten uit allerlei studierichtingen, waardoor de onderwijskosten per honoursstudent gedrukt worden.

5. Factureerbaarheid van onderwijskosten

Een bijkomend voordeel van de Nederlandse organisatievariant is dat de kosten van elk onderdeel van het honoursprogramma objectiever gecalculeerd en verantwoord kunnen worden. Men kan immers de normale bekostigingsparameters hanteren: studielast per deelnemer vermenigvuldigd met het aantal deelnemers, eventueel verhoogd met een nullast voor het desbetreffende programmaonderdeel. In de Amerikaanse variant valt het veel moeilijker te calculeren en verantwoord te maken hoeveel extra kosten men redelijkerwijs in rekening mag brengen voor het verzwaren van onderdelen van het reguliere curriculum.

6. Profijtbeginsel

In de Amerikaanse variant ligt het niet voor de hand excellente studenten extra collegegeld in rekening te brengen voor de deelname aan een honoursprogramma. Van een faculteit mag immers worden verwacht passend onderwijs te bieden aan haar studenten. Het is dan vreemd om excellente studenten te beboeten voor het feit dat ze hun recht op uitdagend onderwijs wensen te effectueren.

Maar met de introductie van de Nederlandse organisatievariant komt een concurrerend beginsel om de hoek kijken. Als studenten extra eenheden product (extra programmaonderdelen) wensen af te nemen, kan men uit hoofde van het profijtbeginsel rechtvaardigen dat ze daar ook extra voor moeten betalen.³ De Nederlandse organisatievariant kan dus de basis vormen voor een nieuw verdienmodel van universiteiten en hogescholen: door betaling van het normale collegegeld verwerft men het recht om aan het reguliere curriculum van een opleiding deel te nemen, maar wie méér wil (hetzij bijspijkercurssussen dan wel extra honourscurssussen of extra keuzevakken), is daar ook extra collegegeld voor verschuldigd.

7. Gelijke kansen

De introductie van de Nederlandse variant voor het organiseren van honoursprogramma's opent dus nieuwe kansen voor universiteiten en hogescholen om extra inkomsten te verwerven. Maar anderzijds wordt het risico vergroot dat sommige getalenteerde studenten niet de kans krijgen hun talenten ten volle te ontplooiën. In §3 werd gewezen op het risico dat deelname aan honoursprogramma's tot een langere studieduur leidt en dus tot toename van het aantal jaren dat de deelnemer collegegeld moet betalen, studietoelagen moet opbouwen en arbeidsinkomsten moet derven. Daar komt bij dat werkstudenten zullen worden afgeschrikt door de dubbele studiebelasting die het gevolg is van de deelname aan het honoursprogramma in combinatie met het reguliere studieprogramma. En in §6 werd daaraan toegevoegd dat met de Nederlandse organisatievariant de weg geplaveid wordt om honoursstudenten extra collegegeld in rekening te brengen. Het risico is dus dat de toegang tot honoursprogramma's niet alleen afhangt van talent en inzet, maar ook van de financiële middelen die studenten tot hun beschikking hebben.

Wes Holleman

weblog onderwijs 27-7-2014

<http://www.onderwijsethiek.nl>

³ November 2013 heeft het ministerie aangekondigd bij AMvB een experiment te willen starten om de kosten van honoursprogramma's aan de desbetreffende studenten door te berekenen: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/11/15/aanbiedingsbrief-bij-ontwerpbesluit-experiment-collegegeldifferentiatie-bij-honours-tracks.html>. Hiermee zouden universiteiten en hogescholen de mogelijkheid krijgen honoursstudenten tot maximaal een dubbel collegegeld in rekening te brengen. Maar na overleg met het parlement heeft de minister dit plan in de ijskast gezet, in afwachting van de besluitvorming over de afschaffing van de basisbeurs. In de loop van 2014 zal het ontwerpbesluit dus in samenhang met het nieuwe studiefinancieringsstelsel geagendeerd worden. URL: <http://www.tweedekamer.nl/downloads/document/index.jsp?id=42d7db7d-74cb-4a18-8f8f-3ecabc082c3e>